

А. М. Тимчишинкандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківської філії Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті встановлено, що питання щодо форм використання спеціальних знань у кримінальному процесі та криміналістиці залишається проблемним. Науковці не сформулювали єдиної точки зору з приводу процесуальної регламентації, змісту та класифікації таких форм, зокрема, наводяться їх різні переліки, у тому числі без належної науково обґрунтованої класифікації. Нами підтримано концепцію поділу форм використання спеціальних знань на: процесуальні і непроцесуальні.

Визначено, що форму використання спеціальних знань у кримінальному процесі потрібно розуміти як зовнішній прояв їх суті, що обумовлена їх змістом та знаходить свій практичний вираз при розслідуванні кримінальних правопорушень. Їх еволюція пройшла тривалий шлях пошуків і перетворень. Від розгляду однієї широкої форми у вигляді судової експертизи прийшли до диференціації форм на ті, які передбачені, або не передбачені у КПК, результати яких мають, або не мають доказового значення, за суб'єктом їх використання та ін. Суб'єкти кримінального провадження, які представляють сторону обвинувачення, здійснюють функцію обвинувачення, спрямовану насамперед на збирання доказів та встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. На них покладається обов'язок доказування, тобто вони, водночас, є головними суб'єктами пошуково-пізнавальної діяльності, хоча й деякі інші суб'єкти, які беруть участь у кримінальному провадженні, мають право збирати і подавати докази.

На основі аналізу кримінальних проваджень розпочатих за фактом вчинення різних видів кримінальних правопорушень встановлено, що спеціаліст відповідно до своїх обов'язків, передбачених КПК України, може застосувати спеціальні знання у наступних формах: 1) практичної діяльності (підготовка, організація та безпосередня участь у проведенні слідчих та інших процесуальних дія; пошук, виявлення, фіксація та вилучення слідів (мікрооб'єктів), речових доказів, виявлення, огляд та відібрання зразків для експертного дослідження; 2) методичної діяльності (застосування науково-практичних прийомів та методів проведення окремих СРД; 3) технічної діяльності (вибір і застосування науково-технічних засобів, що використовуються для виявлення та фіксації речових доказів); 4) консультативної діяльності (надання усних та письмових роз'яснень, з питань, які виникають у ході проведення слідчих (розшукових) дій, або питань, які в майбутньому будуть вирішуватись за допомогою експертизи).

Ключові слова: спеціальні знання; кримінальне судочинство; кримінальне провадження; криміналістична характеристика; форми використання.

У загальному розумінні під формою, як правило, розуміють зовнішній вигляд предмета. Форму використання спеціальних знань у кримінальному процесі потрібно розуміти як зовнішній прояв їх суті, що обумовлена їх змістом та знаходить свій практичний вираз при розслідуванні кримінальних правопорушень. Їх еволюція пройшла тривалий шлях пошуків і перетворень. Від розгляду однієї широкої форми у вигляді судової експертизи прийшли до диференціації форм на ті, які передбачені, або не

передбачені у КПК, результати яких мають, або не мають доказового значення, за суб'єктом їх використання та ін. [1, с. 206].

Для сторони обвинувачення законодавець передбачає декілька форм використання спеціальних знань. Передусім, процесуальна і непроцесуальна характеризують процедуру отримання інформації. За своїм значенням у доказуванні вона поділяється на доказову і орієнтуючу (організаційно-тактичну) інформацію. Доказова інформація включає відомості про

обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, тобто обставини, які входять до предмета доказування (ст. 91 КПК України). Орієнтуюча інформація може бути отримана як процесуальним, так і непроцесуальним способом. Вона використовується для організаційно-тактичних цілей у процесі розслідування (висування версій, визначення напрямів розслідування, планування слідчих дій, прогнозування можливої лінії поведінки учасників розслідування та ін.), а також під час дослідження доказів. Додатково із зазначених вище двох форм можна виокремити інші, зокрема, безпосередню та опосередковану.

У першому випадку, відповідні суб'єкти самі (безпосередньо) застосовують науково-технічні засоби. Наприклад, слідчий здійснює фотографування, відеозапис місця події, використовує під час огляду криміналістичну валізу тощо. Усі ці процедури мають бути належним чином оформлені, тобто зафіксовані дані про їх використання. В іншому випадку такі результати втрачають доказове значення. Тобто, дані, одержані унаслідок використання науково-технічних засобів у кримінальному провадженні, це перенесені на технічний засіб фіксації відомості про факти, які відображені на різноманітних матеріальних носіях, характеризуються інформаційною цінністю та змістом, на основі яких у визначеному законом порядку спеціально уповноважені суб'єкти встановлюють наявність або відсутність обставин, що мають значення для кримінального провадження. Наголошуємо, що такі дані є результатом використання не будь-яких, а саме науково-технічних засобів та підлягають обов'язковій фіксації у відповідному процесуальному документі.

Участь інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста) в кримінальному провадженні, вважається звичайною формою використання науково-технічних засобів. Втім, як вже було зазначено, сьогодні немає можливості забезпечити участь інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста) у всіх слідчих ситуаціях. Однак їх чисельність на місцях – це лише одна з організаційних проблем, яку необхідно вирішувати, але не шляхом компромісів і не на шкоду практиці боротьби зі злочинністю.

Необхідно зауважити, що за фактами резонансних кримінальних правопорушень, зокрема, таких як умисне вбивство, зазначений перебіг подій взагалі неможливий і до огляду місця події завжди повинні залучатися не лише спеціалісти секторів техніко-криміналістичного

забезпечення роботи районних управлінь поліції, а і пересувні криміналістичні лабораторії спільно із спеціалістами НДЕКЦ МВС України.

Як показує практика, слідчі органів досудового слідства, недостатньо поінформовані про нові засоби і пристосування, які дають змогу не лише відшукувати й фіксувати сліди з місць кримінального правопорушення, а й вилучити їх для подальшого дослідження. Разом із тим, зібрати необхідну інформацію про кримінальне правопорушення і злочинців без ефективного використання різноманітних технічних засобів практично не можливо [2, с. 83]. Такі обставини обумовлюють необхідність не лише більш детального розгляду специфіки використання спеціальних знань в ході досудового розслідування, а й розробки сучасних методичних рекомендацій, що відбивають останні досягнення науки і техніки, з їх застосування.

Відповідно до ст. 71 КПК України [3], законодавець серед ознак спеціаліста, окрім спеціальних знань, визначає також можливість надання консультацій, пояснень, довідок та висновків. У такому разі, на наш погляд, виникає питання, а хто визначає, чи може спеціаліст надавати консультацію чи висновки у конкретній ситуації та як саме це відбувається? Оскільки ця частина статті не містить критеріїв або процедури надання такої можливості, відповідно трактування «може надавати» розуміється досить широко. Широке трактування положень цього визначення стосується також відсутності конкретизації щодо напряму спеціальних знань. На наше переконання, було б доречніше зазначити, що питання, з яких спеціаліст надає консультації та висновки не повинні виходити за межі її компетенції.

З огляду на це, ч. 1 ст. 71 пропонується викласти у такій редакції: «спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і *відповідним чином залучена* для надання консультації, пояснення, довідки чи висновка під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок *та які знаходяться у межах її компетенції*».

Спеціаліст також зобов'язаний під час проведення слідчо-розшукових дій (далі – СРД) своїми знаннями та досвідом сприяти виявленню та фіксації слідів кримінального правопорушення, звертати увагу слідчого, прокурора, суду на обставини, пов'язані з виявленням і закріпленням слідів, та використовувати необхідні для цього науково-технічні засоби. Успіх

діяльності спеціалістів, залежить від низки факторів, серед яких, рівень підготовки і стаж роботи, наявність у розпорядженні спеціаліста відповідних науково-технічних засобів, організація роботи, зокрема, у системі експертно-криміналістичних підрозділів.

На основі аналізу кримінальних проваджень розпочатих за фактом вчинення різних видів кримінальних правопорушень встановлено, що спеціаліст відповідно до своїх обов'язків, передбачених КПК України, реалізує свої спеціальні знання у наступних формах: 1) практичної діяльності (підготовка, організація та проведення окремих СРД; пошук, виявлення, фіксація та вилучення слідів (мікрооб'єктів), речових доказів, виявлення, огляд та відібрання зразків для експертного дослідження; 2) методичної діяльності (застосування науково-практичних прийомів та методів проведення окремих СРД; 3) технічної діяльності (вибір і застосування науково-технічних засобів, що використовуються для виявлення та фіксації речових доказів); 4) консультативної діяльності (надання усних та письмових роз'яснень, з питань, які виникають у ході проведення слідчих (розшукових) дій, або питань, які в майбутньому будуть вирішуватись за допомогою експертизи).

Учені зазначають, що сьогодні все частіше акцентується увага на необхідності інформаційно-аналітичного забезпечення, що є вищим рівнем обробки інформації, адже вихідна інформація про об'єкт, що складає криміналістичний інтерес, опрацьовується належними суб'єктами із використанням спеціально створених технологій та в синтезованому вигляді надається для задоволення потреб практичних органів [4, с. 344]. На наш погляд, цілком справедливо розглядати його як складову довідково-консультативної допомоги.

В межах використання довідково-консультативної допомоги використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень слід зазначити достатньо новітню службу – Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), яке взаємодіє не тільки з органами досудового розслідування, прокуратури та суду, співпрацює з іншими органами і має доступ до великої кількості різноманітних баз даних [5].

Окремо слід зупинитися на довідково-консультативній допомозі, яку надають медичні установи. Серед них: заклади медичної освіти, наприклад,

для з'ясування певних медичних можливостей по дослідженню категорій хворих, Департаменти та управління охорони здоров'я, в яких функціонують позаштатні спеціалісти та які можуть надати консультації правоохоронцям з приводу кількості хворих, розрахунку та потреби лікарських засобів, технічних та якісних характеристик медичного обладнання та виробів медичного призначення, про стан захворюваності на певній території тощо. Нерідко виникає необхідність у допомозі державної служби лікарських засобів, яка надає відповіді на запити щодо реєстрації лікарського засобу на території України, законності його походження (виготовлення, ввезення, зберігання) тощо.

Широко використовується довідково-консультативна допомога таких служб як: торгово-промислової палата, Державна фіскальна служба, Держпродспоживслужба, територіальні органи Державної митної служби, органи стандартизації та сертифікації, випробувальні лабораторії тощо.

При цьому, необхідно розмежувати, хто із зазначених суб'єктів застосовує, а хто – використовує спеціальні знання, оскільки ці види діяльності не є тотожними. Застосувати – означає запровадити в ужиток, здійснити на ділі, на практиці [6, с. 726–727]. Використати – означає вживати що-небудь з користю, скористатися чимось, ужити з користю [6, с. 214–215]. З цього випливає, що застосовувати спеціальні знання можуть суб'єкти, які мають такі знання, відповідні навички їх застосування та уповноважені на це законодавцем, а використовувати – суб'єкти, які за своїм процесуальним статусом наділені таким правом.

Отже, сторона обвинувачення (прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий чи дізнавач органу досудового розслідування, працівник оперативного підрозділу), маючи професійні знання у галузі криміналістичної техніки, що лежать в основі їх професійної компетентності, можуть опосередковано використовувати спеціальні знання під час залучення спеціалістів до проведення СРД.

Спеціаліст та експерт, будучи носіями спеціальних знань, отриманих унаслідок навчання, маючи відповідні практичні навички, здобуті під час фахової діяльності, застосовують науково-технічні засоби шляхом надання допомоги стороні обвинувачення під час проведення СРД у досудовому розслідуванні та проведенні експертиз. При цьому, слід пам'ятати, що спеціаліст, як відомо, відрізняється від експерта

за змістом своєї діяльності, методами використання спеціальних знань, обсягом й характером процесуальних прав і обов'язків. З огляду на зазначене, коло суб'єктів, які використовують науково-технічні засоби, є ширшим за коло суб'єктів їх застосування [7, с. 290].

Проте, спеціаліст як «інший учасник кримінального провадження» не повинен мати власного інтересу щодо результату проведених наукових досліджень під час досудового розслідування, відповідно має неупереджено виявляти як сліди, які підтверджують винуватість особи, так і її спростовують. Фактично цей факультативний учасник кримінального процесу покликаний сприяти як стороні обвинувачення, так і стороні захисту щодо більш ефективного здійснення пошуку, огляду, перевірки за обліками та попереднього дослідження.

Необхідно звернути увагу, що згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокату надано право використовувати спеціальні знання та науково-технічні засоби в цивільному, адміністративному та кримінальному судочинстві [8]. Видатне місце серед цих знань і засобів посідають криміналістичні знання. Звісно, ніхто не може заборонити адвокату таку і навіть більш широку діяльність із захисту. Водночас, для того, щоб виконана робота була недаремною, необхідно перетворити матеріали захисту в допустимі докази. Для цього потрібно, з одного боку, виконати процесуальні вимоги, з іншого – реалізувати криміналістичні рекомендації техніко-криміналістичного характеру, оскільки, застосування технічних засобів в доказовій діяльності адвоката є допустимим, якщо при цьому не порушуються законні права та інтереси громадян, моральні, етичні вимоги; повинна бути забезпечена збереженість слідів і предметів – речових доказів, а також виключатися викривлення зафіксованої інформації; необхідно кваліфіковане застосування технічних засобів, якщо для адвоката це викликає складнощі, він теж може запросити спеціаліста [9, с. 87].

Основними формами надання допомоги адвокату-захиснику спеціалістом будуть такі. По-перше, він може визначити порушення, що допущені стороною обвинувачення при вилученні речових доказів. Такі порушення можуть полягати в застосуванні неправильних засобів і методів збирання, фіксації і збереження матеріальних об'єктів, наприклад, предмети одягу, що направлені на судово-медичну експертизу, не були попередню просушені, що могло від-

битися на об'єктивності дослідження біологічних виділень людини. По-друге, як зазначає І. В. Гора, інколи складається ситуація тактичного ризику, коли сторона захисту стоїть перед вибором, заявляти клопотання чи ні, тому що має сумніви в результатах майбутнього експертного дослідження. Можливістю мінімізації тактичного ризику такої ситуації є консультація кваліфікованого спеціаліста з оцінкою перспективності призначення експертизи у конкретному випадку. Інколи необхідно дослідити об'єкт, який раніше не траплявся в слідчій або судовій практиці. У такому разі спеціаліст допоможе сформулювати діагностичне завдання, поряд з ідентифікаційним, визначити, які матеріали необхідно буде надати експерту, якої спеціальності повинен бути експерт [10, с. 19].

Поряд із цим, діяльність адвоката (захисника) не має системного характеру, обмежена технічними можливостями і орієнтована виключно на встановлення обставин, що виправдовують підозрюваного (обвинуваченого) чи обставин, що пом'якшують покарання. Відповідно до цього, сподіватися на ефективність процесу техніко-криміналістичного забезпечення (дослідження) та його результатів неможливо. У зв'язку з цим, вважаємо, що адвокат-захисник не може бути включений до повноцінного кола суб'єктів використання спеціальних знань (водночас це не позбавляє та не обмежує його процесуальних прав, щодо самостійного збирання доказів).

На наш погляд, теж саме стосується і діяльності кінолога, який без сумніву відіграє важливу роль у криміналістичному забезпеченні розслідування кримінальних правопорушень, однак очевидно, що недоцільно буде визнати його суб'єктом застосування спеціальних знань.

Серед допоміжних процесуальних форм використання та застосування спеціальних знань під час проведення СРД слід виокремити залучення перекладача (ст. 68 КПК України); фахівців, які мають навички взаємодії з особами з психічними чи фізичними вадами (німі, глухі, сліпі тощо) (ст. 71 КПК України); присутність педагога під час допиту малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК України).

Спеціальні знання у різних формах їх використання та застосування у кримінальному судочинстві, також можна поділити залежно від того, у якій науці їх отримано. Це дані природних, технічних і гуманітарних наук. Поділ наук на ці три групи обумовлений співвідношенням об'єктивного і суб'єктивного в них. У природ-

ничих науках переважає об'єктивність. До їх завдань входить виявлення і формулювання законів природи. Тому природничі науки ґрунтуються на емпіричних дослідженнях із застосуванням математичних та інших «точних» методів. Сформульовані згаданими науками закони покликані відобразити об'єктивні явища, процеси, стани.

Є. В. Ковалевською побудована та деталізована класифікація форм використання спеціальних медичних знань. Залежно від процесуальної значущості результатів їх використання вчена виділяє процесуальну та непроцесуальну форми. Процесуальні форми: 1) участь як спеціаліста фахівця в галузі медицини (лікаря) в провадженні СРД; 2) участь судово-медичних експертів при проведенні судово-медичної експертизи; 3) участь фахівця в галузі медицини (лікаря) під час здійснення контрольно-перевірочної діяльності; 4) довідкова діяльність фахівця у галузі медицини без залучення його до участі в СРД, яка має офіційне вираження у видачі спеціалістом – медичним працівником – письмових висновків чи довідок. Непроцесуальні форми: 1) консультації фахівців у галузі медицини до або після проведення СРД; 2) науково-технічна допомога фахівців у галузі медицини; 3) дослідницька робота; 4) проведення експертних досліджень фахівцями у галузі медицини на замовлення сторони обвинувачення чи сторони захисту у кримінальному провадженні, результати яких можуть бути взяті на розсуд суду до уваги на стадії судового розгляду [11, с. 16].

Якщо керівник органу досудового розслідування здійснює досудове розслідування, користуючись повноваженнями слідчого (п. 6 ч. 2 ст. 39 КПК України) [12], усі повноваження слідчого, що стосуються використання спеціальних знань, має право здійснювати і керівник органу досудового розслідування. Від інших форм, саме цю, вирізняє чітко виражена процесуальна і криміналістична спрямованість на збирання, фіксацію, дослідження фактичних даних про обставини вчиненого кримінального правопорушення (ст. 91 КПК України).

Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України слідчий є службовою особою органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, яка уповноважена в межах ком-

петенції, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [13]. Слідчий самостійно може застосовувати будь-які спеціальні знання, за винятком тих випадків, коли він не володіє певними знаннями, або вважає за необхідне залучити іншу особу, яка є більш кваліфікованим спеціалістом, чи з інших міркувань. При цьому, слідчий не має права самостійно використовувати спеціальні знання, як би він досконало ними не володів, у тому випадку, коли законом передбачено залучення конкретних спеціалістів (лікарів, перекладачів, педагогів, товарознавців тощо), а також для проведення будь-яких експертиз.

Наступною формою використання спеціальних знань під розслідування кримінальних правопорушень є судова експертиза (ст. 101, 102, 242-245 КПК України). На наш погляд, аналіз судової експертизи, її проблем часто здійснюється без урахування інших форм використання спеціальних знань. Це підтверджується ставленням до судової експертизи як до єдиного джерела спеціальних знань у кримінальному процесі. Водночас законодавець не відносить призначення та проведення судових експертиз до невідкладних СРД. Слід також пам'ятати, що судова експертиза тим і відрізняється від методів роботи фахівців в інших формах, що здійснюється, як правило, поза полем інших конкретних СРД [14].

Отже, питання щодо форм використання спеціальних знань у кримінальному процесі та криміналістиці залишається проблемним. Науковці не сформували єдиної думки з приводу процесуальної регламентації, змісту та класифікації таких форм. Ними наводяться різні переліки форм використання спеціальних знань, без належної науково обґрунтованої класифікації. Таке положення зумовлене тим, що форми використання спеціальних знань належним чином не врегульовані у кримінальному процесуальному законодавстві.

Здійснене нами узагальнення показало, що більшість науковців до форм використання спеціальних знань відносять: 1) безпосереднє використання слідчим спеціальних знань у науці, техніці, мистецтві чи ремеслі; 2) призначення експертиз; 3) призначення ревізій; 4) консультаційну допомогу спеціаліста без залучення його до безпосередньої участі в СРД; 5) участь спеціаліста в СРД.

В останні десятиліття набула поширення концепція поділу форм використання спеціальних знань на: процесуальні і непроцесуальні. На нашу думку, зважаючи на положення чинного КПК України, така класифікація дійсно може мати місце. При цьому до основних процесуальних форм

використання спеціальних знань нами віднесено: безпосереднє використання їх слідчим, прокурором, судом, слідчим суддею; участь спеціаліста під час проведення СРД; проведення судових експертиз; допит експерта. Відмінність непроцесуального від процесуального використання спеціальних знань полягає у тому, що факти, встановлені при непроцесуальних діях повинні бути перевірені процесуальним шляхом, що є одним з найважливіших постулатів доказування.

Список використаної літератури:

1. Лук'янчиков Є. Д. Форми використання спеціальних знань за новим КПК України. Київ: КПІ, 2014. С. 206–207. URL: <http://tdp.kpi.ua/wp-content/uploads/.pdf>.
2. Криміналістика: навч. посіб. / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Київ: Атіка, 2012. 496 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Чигрина Г. Л. Використання спеціальних знань під час збирання документів. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ; м. Маріуполь, 2018). Київ-Маріуполь, 2018. С. 386–388.
5. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>
6. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. уклад.: В. В. Яременко, О. О. Сліпушко. Київ: Аконтіт, 2003. Т. 1. 928 с.
7. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків. 2017. 516 с.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
9. Павлишин Б. О. Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування вбивств: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2017. 246 с.
10. Гора І. В. Використання спеціальних знань адвокатом: наук.-практ. посіб. Київ: Прецедент, 2013. 62 с.
11. Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 23 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків: Одисей, 2013. 1104 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
14. Боднар А. В. Форми використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна. *Наук. вісн. нац. акад. внутр. справ*. Київ, 2017. № 3 (104). С. 46–58.

Tymchyshyn A. M. Features of use special knowledge in criminal proceedings. – Article.

The article establishes that the issue of forms of using special knowledge in the criminal process and criminology remains problematic. Scientists have not formulated a single point of view regarding the procedural regulation, content and classification of such forms, in particular, various lists of them are given, including those without proper scientifically based classification. We support the concept of dividing the forms of using special knowledge into: procedural and non-procedural.

It was determined that the form of using special knowledge in the criminal process should be understood as an external manifestation of their essence, which is determined by their content and finds its practical expression in the investigation of criminal offenses. Their evolution has gone through a long path of searches and transformations. From the consideration of one broad form in the form of a forensic examination, we came to the differentiation of forms into those that are or are not provided for in the Code of Criminal Procedure, the results of which have or do not have evidentiary value, according to the subject of their use, etc. Subjects of criminal proceedings, who represent the side of the prosecution, carry out the function of the prosecution, aimed primarily at gathering evidence and establishing the persons who have committed a criminal offense. The burden of proof rests on them, that is, they are, at the same time, the main subjects of search and cognitive activity, although some other subjects participating in criminal proceedings have the right to collect and submit evidence.

Based on the analysis of criminal proceedings initiated due to the commission of various types of criminal offenses, it was established that a specialist, in accordance with his duties provided for by the Code of Criminal Procedure of Ukraine, can apply special knowledge in the following forms: 1) practical activities (preparation, organization and direct participation in the conduct of investigations and other procedural actions; search, detection, fixation and extraction of traces (micro-objects), physical evidence, detection, examination and selection of samples for expert research; 2) methodical activity (application of scientific and practical techniques and methods of carrying out separate SRD;

3) *technical activity (selection and application of scientific and technical means used to identify and record material evidence); 4) advisory activities (provision of oral and written explanations on issues that arise in the course of investigative (search) actions, or issues that will be resolved with the help of expertise in the future).*

Key words: *special knowledge; criminal justice; criminal proceedings; forensic characteristics; forms of use.*